MINTAQAVIY PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH

(Qashqadaryo viloyati misolida)

Sultonov Sirojiddin Normurodovich (dotsent v.b)

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti, Qarshi shahar

“Iqtisodiyot” kafedrasi

ORCID: 0009-0008-3433-6107

E-mail:aligart-8300@mail.ru

Annotatsiya. *O‘zbekiston Respublikasi hududiy iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri to‘qimachilik va tikuvchilik sanoatidir. Bozor o‘zgarishidan so‘ng ushbu sanoat kapital aylanmasining yuqoriligi, resurs salohiyatidan samarali foydalanish va zarur mahsulotlar ishlab chiqarish hisobiga milliy iqtisodiyotning bozor sharoitlariga eng moslashgan tarmoqlaridan biriga aylandi. Aholining sifatli va zamonaviy kiyim-kechak hamda poyabzalga bo‘lgan ehtiyoji ushbu tarmoq rivojiga turtki bermoqda. O‘zbekistonning aksariyat hududlari uchun to‘qimachilik va tikuvchilik sanoati bandlikni oshirish, hududlarni barqaror rivojlantirish, kichik biznesni rivojlantirish, davlat va mahalliy budjetlar daromadlarini ko‘paytirish hamda mamlakatning tashqi bozorlardagi mavqeini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.*

Kalit so‘zlar: *to‘qimachilik ishlab chiqarish 1, investitsiyalar 2, davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash 3, imtiyozlar 4, harakat strategiyasi 5.*

Аннотация. *Одним из важных секторов региональной экономики Республики Узбекистан является текстильная и швейная промышленность. После трансформации рынка эта отрасль стала одной из наиболее адаптированных к рыночным условиям национальной экономики благодаря высокому обороту капитала, эффективному использованию ресурсного потенциала и производству необходимой продукции. Развитие этого сектора стимулируется потребностью населения в качественной и современной*

одежде и обуви. Для большинства регионов Узбекистана текстильная и швейная промышленность имеет большое значение для увеличения занятости, устойчивого развития регионов, развития малого бизнеса, увеличения доходов государственного и местного бюджетов и укрепления позиций страны на внешних рынках.

Ключевые слова: *текстильное производство 1, инвестиции 2, государственная поддержка 3, выгоды 4, стратегия действий 5.*

Abstract. *One of the important sectors of the regional economy of the Republic of Uzbekistan is the textile and garment industry. After market transformation, this industry has become one of the most adapted to market conditions of the national economy due to high capital turnover, efficient use of resource potential and production of necessary products. The population's need for high-quality and modern clothing and footwear is driving the development of this sector. For most regions of Uzbekistan, the textile and garment industry is of great importance in increasing employment, sustainable development of regions, development of small businesses, increasing revenues of state and local budgets, and strengthening the country's position in foreign markets.*

Keywords: *textile production 1, investments 2, state support 3, benefits 4, action strategy 5.*

KIRISH

Viloyatda to‘qimachilik va tikuvchilik sanoatining klasterlashuvi sohada raqobat va kooperatsiya omillarining maqbul uyg‘unlashuvini rag‘batlantirish imkonini beradi, bu esa hudud iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishning eng muhim shartidir. Shu bilan birga, klasterlar nafaqat hudud sanoatini jadal rivojlantirishning samarali mexanizmi, balki biznes, ilm-fan va davlatning optimal o‘zaro hamkorligi uchun qulay shart-sharoitlar yaratishi mumkin. Shunday qilib, hududiy sanoat klasterini shakllantirish mahalliy mahsulotlarning ichki va tashqi bozorlarda yuqori raqobatbardoshlik darajasiga erishishga xizmat qilmoqda.

Mintaqa iqtisodiyotini klasterlashtirishning afzalligi mintaqaning asosiy to‘qimachilik va tikuvchilik korxonalarini institutsionalizatsiya qilinmagan holda birlashtirish natijasida yuzaga keladigan integratsion iqtisodiy samaraga erishishdadir. Klasterlar hudud sanoatining ham mamlakat ichida, ham xorijiy ishlab chiqaruvchilar bilan raqobat sohasida raqobatbardoshligini oshirish, investitsiyalarni jalb etishning samarali mexanizmini yaratish imkonini beradi. Jahonda mintaqaviy sanoatni rivojlantirishning muvaffaqiyatli modellari misolida to‘qimachilik va tikuvchilik klasterlari to‘qimachilik xomashyosini qayta ishlash va tayyor yuqori sifatli kiyim-kechak mahsulotlari ishlab chiqarishda alohida o‘rin tutib, mamlakatimizda ushbu sohaning barqaror rivojlanishiga hissa qo‘shishini ko‘rsatadi. tobora kuchayib borayotgan raqobat muhiti.

Shunday qilib, mintaqada innovatsion to‘qimachilik klasterlarining mavjudligi hududiy iqtisodiy siyosat mazmunini o‘zgartirish imkonini beradi, bu esa xo‘jalik yurituvchi subyektlar va davlat institutlari o‘rtasidagi munosabatlar tizimini rivojlantirishga yo‘naltiriladi. Yuqorida aytilganlarning barchasi tadqiqot mavzusining dolzarbligini oldindan belgilab beradi.

MATERIALLAR VA USULLAR

Klaster shakllanishini boshqarish tizimi muammolarini hal qilishda xorijiy tadqiqotchilar: Andersson T., Gilsinga V., Ketels K., Lindkvist G., Porter M., Roelandta T., Rosenfeld S., Sinderena J. , Solwell O., Sorvika J., Feather E., Fourre H., Hansson E., Hertoga P., Enright M. va boshqalar.

Hududiy klasterlarni hududiy miqyosda ishlab chiqarishni tashkil etishning yangi shakli sifatida tashkil etishning nazariy asoslanishi Balashova N.N., Bandman M., Voronina L.A., Egorova I.E., Izmestyev A., Ketels K., Kleiner G asarlarida keltirilgan. ., Kolosovskiy N., Migranyana A.A., Pechatkina V.V., Pilipenko I., Polyakova V., Feldmana V., Yaraxmedova R.I. va boshqalar.Voynarenko M.P., Voronov A.A., Voropov A., Kut'in V.M., Men'shenin I.G., Migranyan A.A., Holidays A., Rosenfeld S asarlarida "klaster" tushunchasini ta'riflashga turlicha yondashuvlar shakllangan. ., Tretyaka V.P., Haaga D., Tsikhana T.V., Jacobs D., Yalova D.A.

Mintaqaviy klasterlarning shakllanishi va faoliyatining nazariy asoslari, hududiy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi va innovatsion rivojlanishini ta’minlash uchun klaster modellaridan foydalanish Gromyko Yu.V., Kovalev Yu.P., Makaeva A.I., Markova L.S. asarlarida ko‘rib chiqilgan. , Pilipenko I. V., Porter M., Haag D., Yagolnitser M. A. va boshqalar.

Ishning maqsadi - hududiy sanoat klasterlarini shakllantirish va rivojlantirishning kontseptual jihatlarini nazariy asoslash hamda to‘qimachilik va tikuvchilik klasterining raqobat muhitida samarali faoliyat yuritishi bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Ishda belgilangan maqsadga muvofiq, quyidagi vazifalarni hal qilish belgilandi:

-hududiy sanoat klasterlarini qurishni aniqlash va tipologiyasiga nazariy yondashuvlarni tadqiq etish va takomillashtirish;

-mintaqaning iqtisodiy salohiyati va raqobatbardosh ustunliklarini shakllantirishning hal qiluvchi omillari tahlilini hisobga olgan holda, O‘zbekiston hududlarida hududiy sanoat klasterlarini yaratish uchun zarur shart-sharoitlarni baholash;

-mintaqada to‘qimachilik va tikuvchilik klasterini shakllantirish va rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlarini aniqlash va bu jarayonda davlatning rolini baholash;

-hududda to‘qimachilik va tikuvchilik klasterini tashkil etish va faoliyat yuritishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini ishlab chiqish;

-hududiy to‘qimachilik va tikuvchilik klasterini shakllantirish jarayonida davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning asosiy yo‘nalishlarini belgilash.

O‘zbekiston hududlarida klaster shakllanishi jarayonini boshlashi mumkin bo‘lgan hududiy to‘qimachilik va tikuvchilik korxonalari hisoblanadi.

hududiy to‘qimachilik va tikuvchilik klasterini shakllantirish sharoitida hamkorlikning integratsion shaklini rivojlantirish jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy-iqtisodiy va ishlab chiqarish munosabatlari hisoblanadi.

Ish jarayonida umumiy ilmiy uslub va usullardan, xususan, ilmiy abstraksiya, tahlil va sintez, modellashtirish, statistik guruhlash, taqqoslash, tasniflash, ekspert baholari, anketalar va boshqalar qo‘llanilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

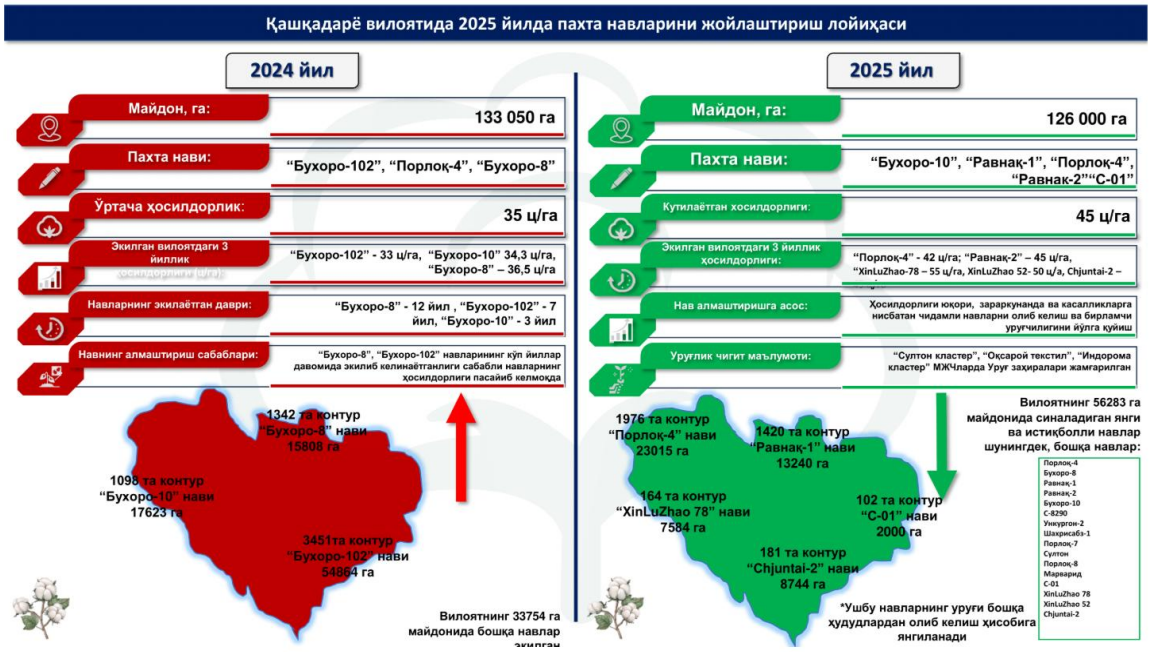
- hududiy sanoat klasterlarini shakllantirish va rivojlantirishning konseptual jihatlarini nazariy asoslab berish hamda hududiy to‘qimachilik va tikuvchilik klasterining raqobat muhitida samarali faoliyat yuritishi bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdadir. Ilmiy yangilikka ega bo‘lgan tadqiqotning eng muhim natijalari quyidagilardir:

- sanoat klasteri tushunchasining mohiyatini tarmoq korxonalari o‘rtasidagi ishlab chiqarish, texnologik, ilmiy va tijorat aloqalarini tashkil etishning alohida turi sifatida aniqlab berdi, uning shakllanishi va barqaror rivojlanishi bevosita bog‘liq bo‘lgan muayyan shart-sharoitlar mavjudligi bilan bog‘liq. ma’lum bir tarixiy bosqichda mintaqaning biznes tuzilmalari o‘rtasida shakllangan ishlab chiqarish munosabatlarining ketma-ket belgilaridan kelib chiqadigan ijtimoiy iqtisodiy jarayonlar oqimining vektoriy inertsiyasiga optimal tarzda mos keladigan kelajakdagi klasterlarni yaratish turlari va shakllarini tanlashda ahamiyati;

- hududiy to‘qimachilik va tikuvchilik klasterlarini qurish tipologiyasi, birinchi navbatda, innovatsion rivojlanish ustuvor yo‘nalishlarini amalga oshirish asosida hududning innovatsion muhitini faollashtirish va yaxshilashga qaratilgan, ularni yaratish va barqaror faoliyat yuritishning asosiy tamoyillari va shartlarini aniqlash asosida tizimlashtirilgan. iqtisodiyot, tabiiy va iqtisodiy salohiyatdan yanada samarali foydalanishni hisobga olgan holda tadbirkorlik tuzilmalarining raqobatdosh ustunliklarini mustahkamlash va ularning eksport salohiyatini oshirishga ko‘maklashish.

Klasterning mohiyatiga oid iqtisodchilarning ilmiy qarashlarini tizimlashtirish iqtisodiyotda klasterlar ikki xil ko‘rinishda ko‘rib chiqilishini ko‘rsatdi. Birinchi variantda klaster tanlangan yondashuvlarning birinchisiga mos keladigan umumiylik va bir-birini to‘ldiruvchi tomonlar bilan bog‘langan, ma’lum bir sohadagi o‘zaro

bog‘langan kompaniyalar va o‘zaro ta’sir qiluvchi institutlarning geografik jihatdan yaqin guruhi sifatida qaraladi. Ikkinchi variantda klaster xaridor-yetkazib beruvchi yoki yetkazib beruvchi-xaridor munosabatlari, umumiy texnologiyalar, umumiy xarid yoki tarqatish kanallari, umumiy mehnat munosabatlari orqali bog‘langan bir qator tarmoqlar sifatida qaraladi, bu ikkinchi variantga yaqinroqdir.

Ularning evolyutsiyasi jarayonida ko‘plab klasterlar o‘z-o‘zidan paydo bo‘lib, so‘ngra davriy ravishda rivojlanib, klasterning hayotiy siklining boshlanishidan tanazzulga qadar yangi bosqichlariga o‘tdi. Mintaqaviy sanoat klasterining mavjud tasniflari umumlashtiriladi, hududiy sanoat klasterlarini tasniflash metodologiyasi innovatsion klasterlarni (geografik, vertikal integratsiyalashgan, gorizontal integratsiyalashgan, ilmiy, ta’lim va tashkiliy-institutsional klasterlar) rivojlantirish tajribasiga qarab, darajalari bo‘yicha aniqlashtiriladi, rivojlanish darajasi (kuchli, barqaror, potentsial, yashirin), shuningdek, faoliyat ko‘lami bo‘yicha (tarmoqlararo va megaklasterlar) yetuklik darajasi bo‘yicha (tarmoqlararo va megaklasterlar) qamrov darajasi bo‘yicha xalqaro, milliy va mintaqaviy). Mintaqaviy klasterlarni o‘rganishda qurilish klasterlari tipologiyasini tasniflashning eng muhim mezonlari tarmoqqa mansublik, hududiy klasterni rivojlantirish omillari, klasterning shakllanish

va rivojlanish bosqichi, klasterning ichki tuzilishi, klaster a'zolarining tashkil topish usuli hisoblanadi.

Mintaqaviy to‘qimachilik va tikuvchilik klasterini shakllantirishda davlat rolini oshirishning asosiy yo‘nalishlari belgilanib, klasterlarni shakllantirish jarayonini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmi ishlab chiqilmoqda. Milliy va mahalliy darajada davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash shakllari ta'kidlangan. Davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanishi qiymat zanjirida etkazib beruvchilar sonining kengayishini rag‘batlantiradi. Iqtisodiyot miqyosidagi davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanishi bilan solishtirganda, klaster darajasidagi hukumat harakatlari mintaqa sanoatining muayyan muammolarini, ayniqsa ularning tegishli va yordamchi korxonalar bilan o‘zaro munosabatlari masalalarini hal qilishga yaxshiroq yo‘naltirilishi mumkin.

XULOSA

Hududda tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda davlat moliyaviy qo‘llab-quvvatlashi muhim o‘rin tutishidan qat'i nazar, davlat resurslari cheklanganligini hisobga olib, bunday resurslardan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘lgan korxonalar ham davlat tomonidan sarflangan mablag‘larning samaradorligini ko‘rsatish uchun bosimga duch kelishi mumkin. klaster tashabbuslarini amalga oshirishga investitsiyalar. Davlat klaster siyosatini amalga oshirishning ikki yo‘nalishi mavjud: 1) turli sohalarda va turli hududlarda klasterlarni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish; 2) klasterlarning shakllanishi va rivojlanishini maqsadli rag‘batlantirish. Davlat siyosatining ikki tomonlamaligi dastur va loyiha kabi boshqaruv usullaridan foydalanish imkoniyatini belgilaydi.

Klaster dasturi va hududiy sanoat klasterlarini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha davlat dasturlarini ishlab chiqishda umumiy xarakterdagi xatolarga yo‘l qo‘ymaslik zarur. Xususan, davlat boshqaruvining turli darajalarida klaster dasturlari ishbilarmon doiralar vakillari bilan muvofiqlashtirilgan bo‘lishi, klaster dasturlari boshqa tarmoq dasturlaridan unchalik farq qilmasligi va tarmoqlarning o‘zaro hamkorligini rivojlantirishga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak, bu esa klasterlarni yagona tarmoqqa

aylantirish imkonini beradi. Klasterning raqobatbardoshligini oshirish imkonini beruvchi turli tadbirlar uchun platforma.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1.Дмитриев Ю.А., Омаров М.М. Повышение эффективности предприятия легкой и текстильной промышленности на основе создания производственных территориальных кластеров//Технология текстильной промышленности - Иваново, 2015. - № 4 (358). - С.52-56.

2.Миролюбова, Т.В. Закономерности и факторы формирования и развития региональных кластеров: монография. - Пермь, 2013. - 283 с.

3.Мирсаидов А.Б. Кластер как рыночный институт развития пространственной экономики// Экономика Таджикистана. - Душанбе, 2016. -№1. -С.120-128.

4.Самаруха В.И., Николаева И.С. Формирование интегрированных кластеров в регионе. - Иркутск : Изд-во БГУЭП, 2012. - 191 с.

5.Абрамова Е.А. Кризис текстильной отрасли: самозанятость безработных как "стратегия выживания"//Технология текстильной промышленности. -М., 2011. - №5. - С.8-10.

6.Аверина Л. М. Предпосылки создания и развития территориальных производственных кластеров. - Екатеринбург, 2005. - С.56-78.